

RIMANTAS BALSYS

Klaipėdos universitetas

MALDININKAI-ELGETOS LIETUVOJE IR PRŪSŲ LIETUVOJE¹ Beggar-Pilgrims in Lithuania and in Lithuanian Prussia

SUMMARY

Using the sources currently available, it is almost impossible to determine when exactly beggars and tramps first appeared in the lands of the Balts. We only find information about them in the written sources from the 16th century on (although this information is fragmentary and even contradictory). Even so, information from the chronicles of this period is sufficient to allow consideration of parallels between beggars and the servants of the old religion, and consequently of the reasons for the appearance of the first beggars as well. In the 16th and 17th centuries, the supplicant was already performing sacrifices in secrecy from the ecclesiastical and temporal powers. The supplicant was forced to wander about and hide his calling. The supplicant thus became the original supplicant-beggar, whom, according to tradition, the community continued to maintain and support. From the end of the 17th to the beginning of the 18th century, the beggar had become a syncretic figure of two religions (pre-Christian and Christian) made up of equal parts Christian charity and honor for the remains of the old hierophantic class. The differentiation of the image of the beggar in the traditional period (to negative and positive) is connected with the appearance of the so-called charlatan beggars.

SANTRAUKA

Kada elgetos atsirado baltų kraštuose, remiantis šiandien turimais duomenimis, vargiai galėtume tiksliai nurodyti. Rašytiniuose šaltiniuose apie juos žinių (tiesa, fragmentiškų ir net prieštaringų) randame tik nuo XVI a. Vis dėlto to laikotarpio kronikose užfiksuota informacija leidžia svarstyti apie elgetų ir senųjų kulto tarnų sąsajas, o sykiu ir apie pirmųjų elgetų atsiradimo priežastis. XVI–XVII a. maldininkas aukojimus atlieka jau slapta nuo bažnytinės bei pasaulietinės valdžios, priverstas klajoti, slėpti savo pašaukimą, todėl laikytinas ir pirmuoju maldininku-elgeta, kuris tradiciškai išlaikomas bendruomenės. Nuo XVII a. pabaigos–XVIII a. pradžios elgeta – jau dviejų religijų (ikikrikščioniškosios ir krikščioniškosios) sinkretinis darinys, kai lygiomis dalimis susilieja krikščioniškojo gailėstingumo ir pagarbos senajam žynių luomui refleksijos. Tradicinio laikotarpio elgetos įvaizdžio ir vertinimo visuomenėje skilimas (teigiamas ir neigiamas) sietinas su elgetų apsimetėlių atsiradimu.

RAKTAŽODŽIAI: maldininkas, elgeta, papročiai, apeigos, folkloras.

KEY WORDS: beggar, pilgrim, customs, rites, folklore.

TRADICINIO LAIKOTARPIO ELGETOS ĮVAIZDIS FOLKLORE IR PAPROČIUOSE

Panašu, kad tik prieglaudose gyvenantys ir turintys leidimus parapijose elgetauti varguoliai išlaikė istorines sąsajas su senaisiais ikikrikščioniškojo laikotarpio žyniais, lygia dalia ir su krikščionių kulto tarnais. Toks elgeta ir tradiciniu laikotarpiu vis dar suvokiamas kaip tarpininkas tarp žmonių ir dievų⁵⁰, o sykiu kaip ir kaip tarpininkas tarp dviejų skirtingų erdvių – profaninės (buitiškos, kasdienės, kurioje gyvena žmonės) ir sakralinės, kurioje gyvena protėvių vėlės ir dievai⁵¹.

Tai liudija tautosakoje dažnas (ypač sakmėse) Dievo, kuris vaikšto po žemę pasivertęs seneliu, elgeta, pakeleiviu, paveikslas⁵²: „ėjo Dievas senelis per pasaulį“; „Dievas, pasivertęs elgeta ir vaikščiodamas pas žmones, užėjo kartą į vienus namus...“; „Vieną kartą ėjo per žmones Dievas, pasivertęs keleiviu“; „...viena senutė pavalgydino pavargusį elgetą, kuris, kaip vėliau paaiškėjo, buvo Dievas“; „Vieną kartą užėjo pas ūkininką elgeta ir paprašė duonos.“⁵³ Elgetos (elgeta pasivertusio dievo) paveikslas šiuose folkloro kūriniuose padeda suvokti, koks elgesys su likimo nuskriaustuoju yra tinkamas (toleruojamas, skatinamas) ir koks to laikotarpio pasaulėžiūroje laikomas netinkamu. Paprastai laimi tas herojus, kuris su elgeta (seneliu) pasidalina duona, kitaip pagelbsti pavargėliui ar, išklauses jo patarimų, sugeba jais tinkamai pasinaudoti⁵⁴. Keliose pasakose-legendose kartu su seneliu ar elgeta pavalgęs žmogus yra pakviečiamas atvykti į kitą pasaulį⁵⁵.

Sakralųjį elgetos statusą rodo išlikę tikėjimai, paprotinės elgsenos pavyz-

džiai. Visoje Lietuvoje žinomas paprotys pradedant sėją berti po sauja grūdų į visas keturias puses ir sakyti: „Dieve, užderink dėl manęs, dėl ubagų, dėl paukščių ir žvėrių“, arba atsiklaupti, persišegnoti ir sakyti: „Duok, Dieve, dėl mūsų, dėl prūsų, dėl pavargėlių, ubagų, žydų.“⁵⁶ Kitur greta ubagų ir žydų dar minimi ir čigonai. Daroma prielaida, kad ne tik ubagai, bet ir žydai, čigonai bei kiti keisti žmonės sietini su protėvių pasauliu, todėl per juos ir bandoma paveikti protėvių vėlės sau palankia kryptimi⁵⁷.

Ukmergės apylinkėse išleidžiant iš avilio bites į dūminę buvo dedama duonos trupinių iš elgetos krepšio. Tikėta, kad taip aprūkytos bitės kalėdos kaip ubagai. Kad bitėms sektųsi, nebūtų šykščios, išimto ir dar nepasidalinto medaus reikėjo duoti elgetoms⁵⁸. Panašių tikėjimų žinoma ir daugiau: jei nori, kad paršiukai gerai eitųsi rankon, reikia juos paliuobti trupiniais iš elgetos maišo⁵⁹, o radus lobį, iškasus paslėptus pinigus, būtina juos išvalyti, t. y. palengvinti vėlių „čyščių“ ir tą galima padaryti tik dalį aptiktų pinigų atidavus elgetai, užpirkus mišias ar pakėlus „žėlaunus pietus“ – tada rasti pinigai žmogui atneš sėkmę⁶⁰. J. Basanavičius mini analogišką mirusiųjų pagerbimo paprotį tarpininkaujant elgetoms, sakydamas: „Nebėr didesnės apieros už mišes ir už pirtį dėl ubagų iškuriantą, ir už pietus ubagams pakeltus.“⁶¹

Užrašyti tikėjimai rodo, kad visa ūkinė sėkmė, šeimyninė ir asmeninė laimė priklauso nuo to, kaip žmogus elgiasi su nelaimės ištiktuoju, nes „Geriausią maldą – išmalda“⁶², „Malda pavargulių pe-

reit debesis“⁶³, todėl „Pečių dabina dėl svečio, o kerčią dėl ubago“⁶⁴. Pozityvus požiūris į elgetą akcentuojamas ir sapnų aiškinimuose: „išmalda elgetai – geri darbai bus įvertinti“, „jei sapnuojate, kad tapote elgeta, reikalai pagerės.“⁶⁵

Žinia, dievų paramos, mirusių protėvių pagalbos galima tikėtis tik atlikus konkretų veiksma (apeigą) – aukojimą. Tradiciniu laikotarpiu už tam tikrą užmokestį (auką) elgeta ir įpareigojamas atlikti sakralinį veiksma (apeigą). Tokia auka su apeiginiais niuansais duodama kelis kartus per metus, dažniausiai per Žolines, Visus Šventus, Vėlines, kartais per Kalėdas, šermenis ir mirusiųjų atminimus⁶⁶.

Tvėrečiuose sakoma: „Visų šventėj ubagams reikia duoti rugių duonos už dūšes ir už gyvą gspadorių ir gspadinę, už derlių, nes kitus metus rugiai nederės...“⁶⁷

B. Saulėnas užrašė paprotį, jo teigimu, XX a. pradžioje dar buvus Varėnos valsčiuje, Pavarėnų ir aplinkiniuose kaimuose: „„Dziedai““⁶⁸ – tai būna skiriamos tam tikros šventės, pvz., Visi Šventi, Grabnyčios, Sekminės ir Žolinės. Per Žolines būna vad. „naujienu dziedai“. Per šiuos dziedus būna prikepama ir priverdama iš naujo tų metų derliaus: pakepa duoną iš šiumečių rugių ir pyragų iš kviečių, papjaunama avis ir keliama vad. „dziedai“. Žolinių rytą viską sutvarkius einama pusryčiaut. Visa, ką paskiria dziedam, sudeda ant stalo: avies šlaunelė, keli bakanėliai duonos ir pyrago. Tada šeimininkas paėmęs uždega žvakę ir leidžia per visų prie stalo esančiųjų rankas. Leidžiant žvakę kalbama „Visų Šventų litanija“. Apėjus žvakei stalą, šeimininkas vėl paima šią žvakę, apneša triskart

apie tuos valgius, kurie yra paskirti dziedams. Visa tai padarius, šeima susėda prie stalo pusryčiauti. Po pusryčių vieni šeimos nariai važiuoja į bažnyčią ir tuos paskirtus valgius atiduoda dziedams (elgetoms), sėdintiems prie bažnyčios, arba atiduoda špitoliun.“⁶⁹

Žaslių apylinkėse per Vėlines žmonės iškepėdavo pyragų, pjaudavo aviną ar kiaulę ir išdalindavo elgetoms⁷⁰. Intencija paprasta: „Nu neduosi ubagam, tai Dievas nepadės.“⁷¹ Panašiai elgtasi ir Punsko parapijoje: „...per Vėlinių donę ūkininkai atveždavo duonos ir mėsos...“⁷²

Nurodytieji pavyzdžiai, kaip matome, patvirtina prielaidą, kad ši duoklė, išmalda elgetoms – tai nauja andainyškio aukojimo mirusiesiems protėviams ar jas globojančiam dievui forma. Tai dar patvirtina ir dieveniškėnų tikėjimas vėlių lankymusi žemėje Visų Šventųjų naktį. Sakoma, kad vėlės, kurių namiškiai nedavė išmaldos elgetoms, į bažnyčią einančios liūdnos, o kurie davė – tų linksmos⁷³. Dėl tos pačios priežasties elgetos maitinami, girdomi tik palaidojus mirusįjį, o jo palaikai atiduodami elgetoms, įsipareigojusiems melstis už velionį. Kartais už vertingesnį daiktą elgeta prašomas „kalbėti visus metus kasdien rožančių“, o „sekmadieniais stacijas apvaikščioti“⁷⁴.

Elgetos ryšiai su mirusiais protėviais matyti ir iš gimtųjų, krikštynų bei vestuvių papročių fragmentų. Jeigu pakrikštyti naujagimiai miršta, reikia pakeisti naujagimio kūmą. Tokiais atvejais į kūmus prašydavo bet kurį atsitiktinai sutiktą žmogų⁷⁵. Baltarusijoje prašydavo į kūmus net atsitiktinai sutiktą elgetą⁷⁶. Toks pat paprotys žinomas ir rusams⁷⁷. Lietuvoje tokį paprotį egzistavus liudija

Juozo Mickevičiaus ir Jono Balio užrašyti tikėjimai: „Elgetos kviečiami kūmais tik iš būtino reikalo, būtent, jei kurių tėvų visi vaikai miršta“⁷⁸; „Jei kieno vaikai miršta, reikia ubagą į kūmus paprašyti, tai nemirs.“⁷⁹ Pasitaiko aiškinimų, kad šitaip norima suklaidinti dvasias⁸⁰, tačiau kur kas labiau tikėtina, kad šitaip siekiama užtarimo pas mirusius protėvius, arba tikimasi Dievo pagalbos.

Toks pat, ko gero, ir jaunamartės, vestuvių dieną šventoriuje pagerbiančios elgetas, tikslas. Antai Balys Buračas 1935 m. paskelbė Kupiškio apylinkėse iš senų žmonių užrašytus vestuvių papročius, kur įterptas ir toks fragmentas: „Kaip prisimena 60 metų senutė M. Šerelytė iš Kupiškio m., seniau jaunoji, eidama bažnyčion, būdavo atsiskiria nuo pamergių pulko ir eina ubagų rankų bučiuoti. Kiek tik sėdi ubagų prie bažnyčios, visiems jaunoji nusilenkia ir bučiuoja rankas. Kartais ubagams ji dar ir pinigų šiek tiek duoda, kuriuos ji gavo šį rytą užgėrose. Paskui jaunoji vėl grįžta prie pamergių pulko, ir eina bažnyčion.“⁸¹

Įsitvirtinant krikščionybei, kartu formavosi ir elgetos kunigo (vienuolio) paralelė. A. J. Greimo teigimu, šias dvi socialines klases sieja dvi bendros funkcijos: 1) tarpininkavimas tarp žmogiškojo „šiapus“ ir dieviškojo „anapus“; 2) teisė rinkti aukas⁸². Funkcijų analogija atsispindi patarlėse, posakiuose: „Elgeta ir kunigas malda gyvena“, „Ana maldė kunigus, ubagus, kad melstųs, t. y. davė alužnas“, „Ir ubagaus maldžiau, ir mišias pirkau – nieko nemačijo“⁸³, „Kalėdininkai tik kunigai ir ubagai“, „Vargamistra ir ubagas – abu iš tarbos gyvena.“⁸⁴

Elgetos ir kunigų luomo sąsajos užfiksuotos ir kalboje. Lietuvių kalbos žo-

dyne pateiktos keturios žodžio *kalėda* reikšmės: 1) Kalėdų dovana; 2) paviržis, t. y. samdiniui, atitarnavusiam metus ir vykstančiam namo (paprastai po Kalėdų), duodama dovana (duonos kepalas, mėsos gabalas ir kt.); 3) išmalda; 4) kunigui ir bažnyčios tarnams, apie Kalėdas apsilankantiems, duodama duoklė. Tas pat ir dėl žodžių *kalėdininkas*: 1) dovanų rinkėjas; 2) elgeta; 3) dvasininkas ar bažnyčios tarnas, kuris lankydamasis renka iš tikinčiųjų duokles; 4) Kalėdų šventės dalyvis; 5) per Kalėdas atvykęs pas gapadorių samdinio parsivežti; *kalėdoti*: 1) rinkti Kalėdų dovanas; 2) elgetauti⁸⁵.

Negatyvus požiūris į elgetas tradiciniu laikotarpiu, matyt, radosi dėl itin gausaus apsimetėlių, kuriems elgetavimas buvo pasirinktas gyvenimo būdas ir amatas, pasaulis, skaičiaus⁸⁶. Būtent tokie elgetos susilaukė griežto A. Fromo-Gužučio įvertinimo: „Iš visos tos ubagų draugijos gal tik ketvirtoji dalis yra tokie, kurie nieko negali dirbti, o trys dalys, nors pigiai išsimaitintų, užsiimdami įvairiais darbais ir galvijų ganymu, bet būdami dykūnai, tinginiai, dažnai girtuokliai, paleistuviai ir vagys, nenori dirbti, o apsimetę liga ir paėmę ubagystę amatu, slankioja po kaimus ir jomarkus.“⁸⁷

Dėl šios priežasties dauguma patarlių, priežodžių, palyginimų, keiksmų, susijusių su elgetyste, ubagavimu, turi neigiamą atspalvį: „Elgetos duona lengva, bet neskani“, „Elgetą pripenėsi, bet krepšio nepridėsi“, „Gobšaus akys ir elgetos maišas vienu siūlu siūti“, „Eina ir eina kaip ubagai į atlaidus“, „Ieško kaip ubagas kelio į atlaidus“, „Eina kaip ubagas galvą nuleidęs“, „Gerlę paleido kaip ubagas botagą“, „Ginčijosi kaip Pi-

vašiūnų ubagas su ponu Dievu“, „Bambėk kaip ubagas kruopus pabėręs“, „Išėjo iš kalbos kaip ubagaus iš maldos“, „Ubago kišenės nepripildysi“, „Ubago poteriai kaip vilko pasnykas“; frazeologizmai: *į ubagą suvaryti* – „sugadinti“, *ubago naginė* – „plevėsa“, *ubagas iškišo lazda* – „snarglys išlindo“; keiksmai: „Ubago šmotas“, „Ubago bamba“, „Ubago naginė“, „Ubago nasras“, „Ubago vinis“, „Po ubago raišo eik“⁸⁸, „Dievo drigantas“⁸⁹ ir t. t.

Panašiai elgetos vertinami ir pasakojimuose, kurie, pasak B. Kerbelytės, pasižymi racionaliemesni požiūriu į vaizdujamąjį dalyką, polemizuoja su senovi-

niais liaudies tikėjimais. Tokiuose pasakojimuose neretai elgetos vaizduojami kaip apsimetėliai, apgavikai, lėbautojai, mušeikos, paleistuviai ir t. t.⁹⁰

Dėl tos pačios priežasties (elgetos) ubagai, matyt, tapo ir Užgavėnių persirengėlių eisenos pašaipos objektu. Ubago vardą turintis personažas dažniausiai mėgdžiodavo ne tiek įprastą kaimo elgetą, kaip teigia A. Vaicekuskas, o kur kas labiau – apsimetėlį elgetą – rengdavosi sudriskusiais drabužiais, pasiremdavo lazda, šlubuodavo, nešdavosi didelę terbą išmaldai sukrauti⁹¹. Tai parodo ir Užgavėnių persirengėlių „ubagų“ dainos bei giesmės⁹².

IŠVADOS

1. XVI–XVII a. rašytiniuose šaltiniuose minimi vaidilos, maldininkai laikytini senosios (ikikrikščioniškosios) religijos kulto tarnų funkcijų perėmėjais; XVI a. jie dar vadovauja bendruomeninėms aukojimo apeigoms, XVII a. – jau tik atskirų šeimų rengiamiems aukojimams.

2. XVI–XVII a. maldininkas aukojimus atlieka jau slapta nuo bažnytinės bei pasaulietinės valdžios, priverstas klajoti, slėpti savo pašaukimą, todėl laikytinas ir

pirmuoju maldininku-elgeta, kuris tradiciškai išlaikomas bendruomenės.

3. Nuo XVII a. pabaigos–XVIII a. pradžios elgeta – jau dviejų religijų (ikikrikščioniškosios ir krikščioniškosios) sinkretinis darinys, kai lygiomis dalimis susilieja krikščioniškojo gailestingumo ir pagarbos senajam žynių luomui refleksijos.

4. Tradicinio laikotarpio elgetos įvaizdžio ir vertinimo visuomenėje skilimas (teigiamas ir neigiamas) sietinas su apsimetėlių elgetų atsiradimu.

Literatūra ir nuorodos

⁵⁰ Žr. Dalia Černiauskaitė, *Elgetos vaizdinys lietuvių tradicinėje kultūroje*, p. 187.

⁵¹ Žr. Albinas Rekašius, *Apeiginės aukos elgetoms, Mokslas ir gyvenimas*, Nr. 10. 1990, p. 19.

⁵² Žr. Jurgis Elisonas, „Dievas Senelis“, *Mūsų tautosaka*. Red. prof. Krėvė Mickevičius, t. IX. Kaunas, 1935, p. 3–6.

⁵³ *Mūsų tautosaka*. Red. prof. Krėvė Mickevičius, t. IX. Kaunas, 1935, p. 137–159.

⁵⁴ Žr. Gražina Kadžytė, „...Ubago lazdos – niekada neišsižadėk“, *Lietuvos žinios*, 2012 02 21. Prieiga per internetą: <<http://lzinios.lt/lzinios/Prie-kavos/Ubago-lazdos-niekada-neissizadek>> [žiūrėta 2013 11 10].

⁵⁵ Žr. Bronislava Kerbelytė, *Lietuvių tautosakos kūriniių prasmės*. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas, 2011, p. 195; Bronislava Kerbelytė, *Lietuvių liaudies pasakų repertuaras*. Vilnius: Lietuvių

- literatūros ir tautosakos institutas, 2002, p. 153–154; Norbertas Vėlius, *Baltų mitologija iš sakalo skrydžio*. Parengė Pranas Vildžiūnas. Vilnius: Aidai, 2012, p. 469.
- ⁵⁶ Jonas Balys, *Lietuvių žemdirbystė: papročiai ir tikėjimai. Lietuvių liaudies tradicijos*. Silver Spring, 1986, p. 24.
- ⁵⁷ Žr. Dovilė Kulakauskienė, Lietuvių agrarinė magija. XIX a. pabaiga–XX a. pirmoji pusė, *Darbai ir dienos*, Nr. 11(20). Kaunas, 1999, p. 101.
- ⁵⁸ Žr. Laura Piškinaitė-Kazlauskienė, *Bitininkystė Lietuvoje (XVI a. – XX a. pirmoji pusė)*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1995, p. 126, 147–148. Dar bitininkai sakydavo: „Jei nori, kad bitės neštų daug medaus, tai avilį išvalius ir po to užėjus pirmam pakeleiviui ar ubagai, duok medaus pakaštavoti, tuomet jo visada turėsi, o jei galėsi duoti, tai bitės ir tau galės.“
- ⁵⁹ Žr. Jurgis Elisonas, Mūsų krašto fauna lietuvių tautosakoje, *Mūsų tautosaka*, t. V. Red. prof. V. Krėvė Mickevičius. Kaunas, 1932, p. 189.
- ⁶⁰ Žr. *Šiaurės Lietuvos sakmės ir pasakos*. Parengė N. Vėlius. Vilnius: Vaga, 1985, p. 39.
- ⁶¹ *Jono Basanavičiaus tautosakos biblioteka*. Surinko Jonas Basanavičius. T. 7. *Iš gyvenimo vėlių bei velnių*. Parengė Kostas Aleksynas. Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 1993, nr. 24, p. 121.
- ⁶² Albinas Rekašius, Apeiginės aukos elgetoms, *Mokslas ir gyvenimas*, Nr. 10, 1990, p. 19.
- ⁶³ *Lietuvių kalbos žodynas*, t. VII. Atsak. redaktorius J. Kruopas. Vilnius: Mintis, 1966, p. 793.
- ⁶⁴ Dainius Razauskas-Daukintas, *Krosnis mitologijoje. Baltų mitologijos ir ritualo tyrimai*, p. 27.
- ⁶⁵ *Sapnų Kalba*. Sud. N. Blaževičiūtė. Vilnius: Algarvė, 1997, p. 79.
- ⁶⁶ Albinas Rekašius, Apeiginės aukos elgetoms, *Mokslas ir gyvenimas*, Nr. 10, 1990, p. 18.
- ⁶⁷ Jonas Balys, *Lietuvių kalendorinės šventės. Tautosakinė medžiaga ir aiškinimai*. Vilnius: Mintis, 1993, p. 282.
- ⁶⁸ Diedai – skolinys iš lenkų kalbos (*dziady*), lietuvių kalboje turi bent dvi reikšmes: 1) išmalda; 2) per atminimus už mirusius atsineštos į vaišes trys bandelės duonos ir mėsa. Iš pirmosios lekšemos ir hibridas diedaduonė: 1) elgetoms duonos dalijimo laikas; 2) išmalda. Beje, paskutiniame pradalgyje pasislepanti rugių augimo dvasia, o vėliau ir pirmasis arba paskutinyssis rugių pėdas taip pat vadinami diedu (*Lietuvių kalbos žodynas*, t. II. Atsak. redaktorius J. Kruopas. Vilnius: Mintis, 1969, p. 496–497). Iš die do – paskutinio pėdo, greičiausiai radosi ir die do – baidyklės paukščiams baidyti reikšmė.
- ⁶⁹ Jonas Balys, *Lietuvių kalendorinės šventės. Tautosakinė medžiaga ir aiškinimai*, p. 285.
- ⁷⁰ Bronislava Kerbelytė, *Lietuvių pasakojamosios tautosakos katalogas*. T. IV. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas, 2009, p. 62; Lietuvių folkloro chrestomatija. Parengė Bronislava Kerbelytė, Bronė Stundžienė. Vilnius: Regnum fondas, 1996, p. 90.
- ⁷¹ *Paparčių ir Žalsių apylinkės*. Sud. J. Mačiokienė. Kaišiadorys: Kaišiadorių etninės kultūros centras, 1997, p. 134.
- ⁷² *Nuo Punsko iki Seinų. Iš Juozo Vainos rinkinių*. Sudarė ir parengė D. Krištopaitienė. Punkskas: „Aušros“ leidykla, 1998, p. 54. Beje, Nijolė Marcinkevičienė dar atkreipia dėmesį į faktą, jog maisto per *Dziedus* duodavo ne tik elgetoms, bet ir skerdžiui su piemenimis, žydams ar net visai atsitiktiniams žmonėms. Tai rodytų, jog visi šie asmenys mitologiniu lygmeniu galėjo atlikti komunikacinę funkciją tarp šio ir mirusiųjų pasaulio (Nijolė Marcinkevičienė, „Dziedai“, *Šiaurės Atėnai*, Nr. 42, 1997, p. 8–10).
- ⁷³ Žr. Norbertas Vėlius, *Baltų mitologija iš sakalo skrydžio*. Parengė Pranas Vildžiūnas. Vilnius: Aidai, 2012, p. 365.
- ⁷⁴ Žr. Marija Čilvinaitė, Sarginimo, marinimo ir laidotuvių papročiai, *Gintasai kraštas*, Nr. 31. Šiauliai, 1943, p. 187; N. Vėlius, *Baltų mitologija iš sakalo skrydžio*, p. 468.
- ⁷⁵ Žr. Jonas Balys, *Raštai*, t. V. Parengė Rita Repšienė. Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2004, p. 203; Zenonas Slaviūnas, Liaudies papročiai ir mitiniai įvaizdžiai Mažvydo raštuose, *Tautosakos darbai*, t. VI–VII (XIII–XIV). Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 1997, p. 337.
- ⁷⁶ Žr. Dmitrii Zelenin, *Russische (Ostslavische) Volkskunde*. Berlin-Leipzig: W. de Gruyter & Co, 1927, S. 295.
- ⁷⁷ Žr. Jan Stanisław Bystron, *Slowianskie obrzędy rodzinne*. Kraków: Akademia Umiejętności, 1916, s. 89.
- ⁷⁸ Žr. Juozas Mickevičius, *Žemaičių krikštynos, Tautosakos darbai*, t. I. Kaunas: Lietuvių tautosakos archyvas, 1935, p. 96.
- ⁷⁹ Jonas Balys, *Raštai*, t. V, p. 203.
- ⁸⁰ Žr. George Frederick Abbott, *Macedonian Folklore*. Cambridge: University press, 1903, p. 138.

- ⁸¹ Balys Buračas, Kupiškėnų vestuvės, *Tautosakos darbai*, t. I. Kaunas: Lietuvių tautosakos archyvas, 1935, p. 227.
- ⁸² Žr. Algirdas Julijus Greimas, *Lietuvių mitologijos studijos*. Sud. Kęstutis Nastopka. Vilnius: Baltos lankos, 2005, p. 406-407.
- ⁸³ *Lietuvių kalbos žodynas*, t. VII, p. 793.
- ⁸⁴ *Lietuvių tautosaka*, t. V. *Smulkioji tautosaka. Žaidimai ir šokiai*. Paruošė Kazys Grigas. Vilnius: Mintis, 1968, p. 177.
- ⁸⁵ Žr. *Lietuvių kalbos žodynas*, t. V. Atsak. redaktorius K. Ulvydas. Vilnius: Valstybinė politinės ir mokslinės literatūros leidykla, 1959, p. 130, 131.
- ⁸⁶ Žr. Rima Praspaliauskienė, *Nereikalingi ir pavojingi. XVIII a. pabaigos–XIX a. pirmosios pusės elgetos, valkatos ir plėšikai Lietuvoje*, p. 48.
- ⁸⁷ Aleksandras Fromas-Gužutis, *Baisioji gadynė*. Vilnius: Valstybinė grožinės literatūros leidykla, 1955, p. 102.
- ⁸⁸ *Lietuvių kalbos žodynas*, t. XVII. Vyr. redaktorius Vytautas Vitkauskas. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1996, p. 344–349; *Frazeologijos žodynas*. Redaktorių kolegija: Jonas Paulauskas [et. al.]. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2001, p. 758–759.
- ⁸⁹ Aleksandras Fromas-Gužutis, *Baisioji gadynė*, p. 10
- ⁹⁰ Žr. Bronislava Kerbelytė. *Lietuvių pasakojamosios tautosakos katalogas*, t. IV. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas, 2009, p. 130–131. *Pasakos, sakmės, oracijos*. Surinko Mečislovas Davainis-Silvestraitis. Vilnius: Vaga, p. 298–300; *Nuo Punsko iki Seinų. Iš Juozo Vainos rinkinių*. Sudarė ir parengė Danutė Krištopaitienė. Punkskas: „Aušros“ leidykla, 1998, p. 54.
- ⁹¹ Žr. Arūnas Vaicekauskas, *Lietuvių žiemos šventės*. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas, 2005, p. 135.
- ⁹² Plačiau žr.: *Žemaičių kalendorinė tautosaka: Užgavėnių dainos*. Sud. L. Petrošienė, J. Bukantis. Klaipėda, 2010; *Lingu palingu balti suoleliai. Kalendorinės dainos*. Parengė J. Ūsaitytė (tekstus), A. Žičkienė (melodijas). Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2009.